

IZLOŽBA „U REDU ZA PLES. ZBIRKA PLESNIH REDOVA U MUZEJU SLAVONIJE”

GABRIJELA ODOBAŠIĆ □ Muzej Slavonije, Osijek

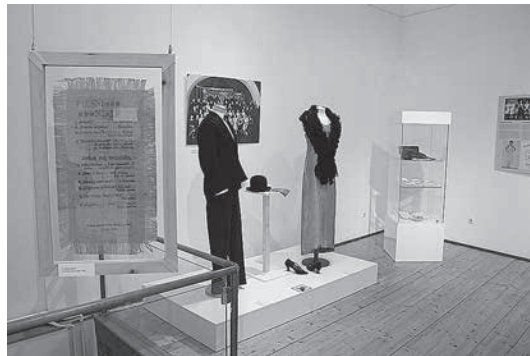
sl.1. Plakat izložbe (dizajn: Foto Art)

sl.2. Pogled na središnji dio postava u izložbenoj dvorani. Fotografirao D. Tominac.

sl.3. Pogled na završni dio postava u izložbenoj dvorani – u prvom planu „plesni nered”. Fotografirao D. Tominac.

sl.4. Pogled na izloženu plesnu odjeću iz fundusa Muzeja Slavonije. Fotografirao D. Tominac.

sl.5. Stručno vodstvo za građanstvo autorice izložbe. Fotografirala J. Odobašić.

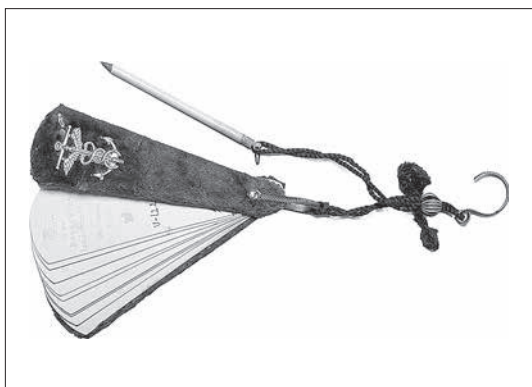
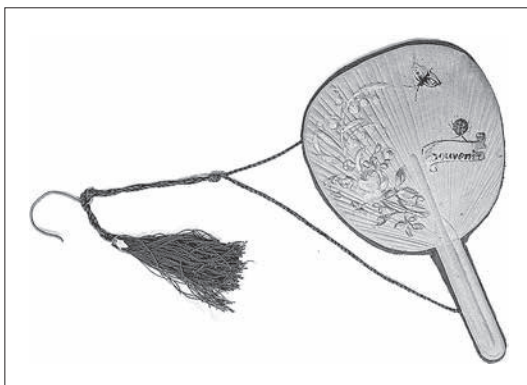
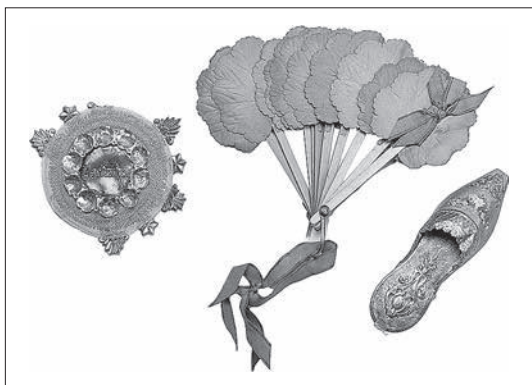

Dana 26. svibnja 2022., u sklopu programa *Muzejski četvrtak*, u Muzeju Slavonije u Osijeku otvorena je izložba pod nazivom *U redu za ples. Zbirka plesnih redova u Muzeju Slavonije* autorice Gabrijele Odobašić, kustosice Odjela umjetničkog obrta. Otvorenje prve samostalne izložbe popratili su zainteresirana muzejska javnost i mediji, u srdačnoj i veseloj atmosferi koju je upotpunila točka plesnog para Vanje Dušića i Laure V. Farrere, članova baletnog ansambla Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku.

Ideja za temu, izložbu i katalog rodila se tijekom priprema za pisanje stručnog rada za potrebe polaganja stručnog ispita za zvanje kustosa. Isprva se tema o zbirci plesnih redova zbog svoje cjelovitosti i obrađenosti u fundusu činila vrlo pogodnom za stručno istraživanje. Problem je nastao zbog nedovoljne istraženosti teme i nedostupne ili slabo dostupne literature (većinom na njemačkom jeziku) te neutvrđene metodologije rada. Uz svesrdnu pomoć, savjete i dobronamjerne kritike mento-

rice Maje Arčabić, više kustosice Muzeja grada Zagreba, poteškoće su riješene i otvorena je dražesna i neobična priča o zaboravljenim i davno upotrebljanim muzejskim predmetima – plesnim redovima.

Izložba i katalog trebali su biti osmišljeni u obliku studentske izložbene djelatnosti i kataloga zbirke, ali je bogati muzejski fondus bio poticaj za prezentaciju i organiziranje kompleksne izložbe na kojoj su, osim plesnih redova, priliku za izlaganje dobili i odjevni i modni predmeti te fotografska, tiskana i umjetnička građa vezana za kulturu plesa i plesne svečanosti. Ta je građa utjecala na koncept izložbenog postava u prostranoj dvorani. Muzeografska se pomagala više nisu morala prilagođivati predmetima manjih dimenzija uvećavajući ih nego je do izražaja došao balans između međusobno suprotstavljenih izložbenih vitrina i izložbenih lutaka na postamentima. Priča o plesnom redu počinje u vremenu organiziranja plesnih svečanosti odnosno balova u ple-

sl.6. Plesni red, Beč ili Budimpešta, kraj 19. st

sl.7. Plesni red Casinoball, iz 1887.

sl.8. Plesni red, tiskara Carla Laubnera, iz 1892.

sl.9. Plesni red neutvrđene izrade, iz 1890.

sl.10. Plesni red, H. Engel & Sohn, Beč, iz 1867.

snim dvoranama, kada je taj društveni događaj trebao biti jasno sistematiziran i reguliran pravilima ponašanja. Uz pomoć muzejskih predmeta izložba dočarava kulturu održavanja balova na austrougarskom prostoru u drugoj polovici 19. i prvom desetljeću 20. stoljeća, s posebnim osvrtom na grad Osijek. O građanskom načinu života u Osijeku svjedoči muška i ženska svečana balska odjeća i modni dodatci tog vremena. Odjeća je bila izrađena ili korištena u Osijeku, kupljena u Beču, Budimpešti ili drugim europskim modnim središtima. S obzirom na to da je za izložbu većinom prikupljena u lokalnoj zajednici, važna je za usporedbu umjetničkih dosegâ i kupovne moći pojedinaca i društva općenito, a u lokalnoj, osječ-

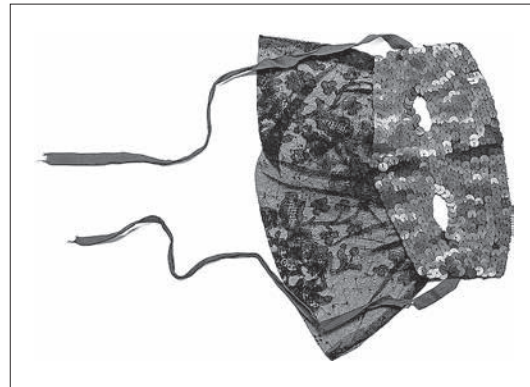
koj sredini dragocjeni je trag u otkrivanju kulturne povijesti grada.

Središnji dio izložbe i uvodne studije kataloga donose ključne informacije o nastanku, povijesti razvoja, izgledu i uporabi plesnog reda. Plesni red (njem. *Tanzordnung*, *Ballspende* ili *Damenspende*) galanterijski je proizvod (galanterija – izrada sitnih ukrasnih predmeta za svakodnevnu uporabu) namijenjen sudionicima plesne svečanosti, najčešće damama, a izrađen je od papira i sadržava potrebne informacije o plesu: naziv događaja, vrijeme i mjesto održavanja, ime organizatora i redosljed plesova. Manjih je dimenzija i pripada grupi predmeta od luksuznog papira (njem. *Luxuspapier*). Taj oku dopadljiv,

sl.11. Plesni red Nacionalnoga biciklističkog saveza u Budimpešti iz 1896.

sl.12. Balska krabulja za lice, iz 1. pol. 20. st.

sl.13. Ženska torbica, Beč, kraj 19. st.

Izložba: *U redu za ples. Zbirka plesnih redova u Muzeju Slavonije*

Organizator i mjesto održavanja izložbe: Muzej Slavonije, Osijek, Trg Sv. Trojstva 6

Autorica stručne koncepcije i likovnog postava izložbe: Gabrijela Odobašić

Autorica uvodne studije i kataloga: Gabrijela Odobašić

Stručni suradnici: Andreja Šimičić, Ivana Knežević Križić, Grgur Marko Ivanković

Edukativni program: Jesenka Riel, Larisa Vukić

Opseg izložbe (broj ekspanata): 192 predmeta + 15 tematskih panoa

pomalo zanemaren predmet umjetničkog obrta smatra se blagom *galantnog doba* u habsburškoj kulturnoj povijesti. Pojavio se na bečkom dvoru, odakle se proširio cijelom Europom tijekom 19. i u prvj četvrtini 20. stoljeća. Plesni je red prvotno imao dvostruku namjenu – zamišljen je za pohranjivanje i upis pravila o plesu, poput malih notesa, a imao je i ulogu suvenira ili uspomene. Prvi primjerci bile su omanje knjižice ili papirnate plesne karte (*Tanzkarte*) na preklop, kojima su se podjednako koristile i žene i muškarci. Izgled plesnog reda bio je jasno određen. Kako bi se izbjegao nesporazum oko poziva na ples, partner se morao navrijeme upisati na praznu crtu u plesni red i tako „rezervirati” svoj ples. Za upis je služila mala olovka koju je plesni partner imao uz

sebe ili je bila pričvršćena uz knjižicu. Na plesnim redovima namijenjenim damama nalazila se alkica kojom se knjižica vješala za pojas haljine. Plesna večer u osnovi je bila podijeljena na dva dijela – prije i nakon stanke. Taj je raspored pratio i otisnuti plesni red. Društveni su plesovi na balovima morali biti unaprijed poznati.

Tijekom druge polovice 19. stoljeća plesni je red od ljupke nužnosti prerastao u isključivo ženski modni dodatak za bal. Strojno ili ručno oblikovani raznovrsni predmeti koji su preuzeli ulogu plesnog reda bili su izrađeni od različitog materijala. Osnovu su činili papir i karton, na koje su se dograđivali drugi tekstilni i metalni materijali. Ako se radilo o plesnom redu u obliku knjižice, za oblaganje kartonske osnove obično se upotrebljavala koža, svila ili baršun. Dodatci su mogle biti i različite metalne i druge aplikacije. Na nekim primjercima upotrijebljeni su celuloid, bjelokost, amalgamirano staklo, kaučuk, emajl, umjetno cvijeće, perje. Za većinu plesnih redova bio je pričvršćen neki pozamanterijski element, kićanka ili srma. S obzirom na to da je plesni red dodjeljivao organizator bala, njegov je izgled ovisio o financijskoj moći organizatora ili o njegovoj vještini privlačenja donatorâ koji bi se uz pomoć plesnog reda reklamirali. Ovisno o naručitelju, opseg aranžmana plesnog reda kretao se od jednog lista do formata knjižice. Svaki je organizator pokušao naglasiti tematsku, referentnu točku svoga predmeta kako bi ostvario dojam originalnosti. Natjecateljski duh i silna želja za što većom reprezentativnošću među društvima nerijetko su rezultirali čak i slabije upotrebljivim predmetima.

Podjelom plesnih redova na zabavi oni su stjecali novu vlasnicu i za nju su poprimali svojevrsno intimno značenje te su postajali dio osobne i obiteljske ostavštine. Dame su čuvale uspomene s bala u okrilju svog doma. Ulaskom u muzejski fundus plesni se redovi sadržajno dograđuju muzejskom pričom – postaju prozor u svijet prošle stvarnosti. Muzealizacija predmeta upućuje na intimnu pozadinu bivših vlasnica. Svaka od dimenzija plesnog reda objedinjena je u cjelinu istraživanjem tog reda kao muzejskog predmeta.

Na izložbi se fundus Muzeja Slavonije predstavlja neobičnom i bogatom Zbirkom plesnih redova, spomenara i straničnika nastalom izdavanjem iz Zbirke modnog pribora i Zbirke varia. Kolekcija plesnih redova obuhvaća 120 predmeta i daje kvalitetan pregled razvoja tih neobičnih umjetničkih galanterijskih predmeta. U cjelini zbirke može se pratiti njihov razvoj od najranijih primjeka iz prve polovice 19. stoljeća (plesni red iz 1844.) do jednostavnih, plošnih plesnih redova iz 1920-ih i 1930-ih godina. U zbirci su bogato zastupljeni tzv. historicistički dragulji iz vremena između 1880. i 1900. godine te plesni redovi sa sofisticiranim secesijskim motivima. Osim što je zbirka popunjena zavidnim brojem plesnih redova i čini jednu od najvećih kolekcija u hrvatskim muzejskim ustanovama, ona je, gledano po formi, sadržaju i izradi, ujedno dragocjena srednjoeuropska zbirka srodna austrijskim i mađarskim primjercima. Posebnost osječke zbirke upravo su historicistički primjerci promatrani kao vješto osmišljeni i umjetnički oblikovani predmeti ostvareni u monarhijskom središtu, Beču. U izradi tih modela prava remek-djela stvarao je bečki proizvođač August Klein, a u Budimpešti je takav umjetnik bio József Morzányi. Obojica su u zbirci zastupljena velikim brojem tih predmeta. Oni više nisu samo proizvod tiskara ili knjigoveža nego specijalizirani obrtnika. Analiza predmeta omogućila je grupiranje plesnih redova prema mjestu nastanka. Za plesne redove nastale nakon Prvog svjetskog rata više nije bilo važno mjesto njihova nastanka nego oblik. U međuratnom razdoblju plesni se red pokazao samo kao blijeda slika svojih prethodnika.

Posljednji dio izložbe posvećen je predstavljanju plesnih redova na izložbama. Naime, oni su se samo jedanput izlagali samostalno, uz lepeze, i to na izložbi u Muzeju Slavonije. Izložbu *Lepeze i plesni redovi osječkih građanki 19. i 20. stoljeća* organizirala je u povodu Dana žena u Muzeju Slavonije od 7. ožujka do 5. travnja 1979. kustosica Ida Horvat. Tijek postavljanja i prikaz izložbe bilo je moguće popratiti prema postojećoj odjelnoj dokumentaciji. Čak je sačuvan i autoričin govor s otvorenja, zaključen riječima: „Lepeze i plesni redovi – ove pomalo sentimentalne osobne uspomene iz prohujalih vremena, imaju danas kulturno-povijesnu i dokumentarnu vrijednost. Svjedoci su ukusa i običaja svoga vremena te modnih i umjetničkih pravaca, a produkti su jedne posebne grane umjetničkog obrta.”

Izložba *U redu za ples. Zbirka plesnih redova u Muzeju Slavonije* popraćena je katalogom s uvodnom studijom i kataloškim dijelom u kojemu je uz svaku jedinicu priložena profesionalna fotografija predmeta. Katalog kao muzejska publikacija čuva napisanu riječ, pa tako izloženi predmeti ostaju vidljivi i nakon što izložba završi i predmeti se pohrane u muzejske čuvaonice do nekoga budućeg izlaganja. Izložba i katalog financirani su sredstvima Ministarstva kulture i medija RH. Za potrebe izlaganja posuđeno je pet predmeta iz Državnog arhiva u Osijeku te vlasulja s frizurom iz HNK u Osijeku.

Kako bi se tema izložbe približila široj javnosti, organizirana su stručna vodstva za građane, edukativne radionice za djecu i tematska predavanja. Izložba se činila pogodnom za uključivanje u bogati program *Osječkog ljeta kulture 2022. godine*. Tako su tijekom ljeta najavljena tematska predavanja koja se vežu za različite aspekte izložbe – od kulture plesa i održavanja plesnih svečanosti do istraživanja muzejske dokumentacije i povijesti djelovanja Odjela umjetničkog obrta. Edukativne radionice usmjerile su pozornost na izradu rekvizita te na osmišljavanje i odigravanje plesnog igrokaza.

U razdoblju pisanja i slanja ovog teksta trajale su pripreme i završne obrade za izradu virtualne šetnje kroz izložbu *U redu za ples. Zbirka plesnih redova u Muzeju Slavonije*. Takvi suvremeni alati svakako pridonose dostupnosti i vidljivosti muzejskog sadržaja izvan granica lokalne sredine.

Primljeno: 13. srpnja 2022.

THE EXHIBITION 'ORDER YOUR DANCE. COLLECTION OF DANCE ORDERS IN THE MUSEUM OF SLAVONIA'

The exhibition *Order Your Dance. Collection of Dance Orders in the Museum of Slavonia* gives a good overview of the development of unusual artistic haberdashery – dance order. By a separation from the Collection of Fashion Articles and the Varia Collection, an unusual and rich Collection of Dance Orders, Scrapbooks and Bookmarks in the Department of Arts and Crafts of the Museum of Slavonia was created. Among them, the largest number of items bears the collection of dance orders. This eye-catching, somewhat neglected object of the artistic craftsmanship is considered a treasure of the *gallant age* in Habsburg cultural history during the 19th and the first quarter of the 20th century. Since they were mostly collected in the local community, they are important for comparing the artistic achievements and the commissioning power of individuals and the society in general. In the local surroundings of Osijek, they are a valuable clue in discovering the cultural dance history of the city. In this exhibition, with its accompanying catalogue, the public also can see interesting presentation of dance clothing and fashion accessories, photographs and invitations as material testimony to the high standard of living in Osijek.

sl.14. Plesni red iz 1927. god. pričvršćen za lepezu od perja